

Auta!-webinaari 1.9.2020

Ilmoitusvelvollisuudesta ja -oikeudesta

Vanhempi rikoskonstaapeli Mikko Pitkänen
Tiedustelun ja ennalta estävän toiminnan yksikkö, Sisä-Suomen poliisilaitos

Oma-aloitteinen ilmoitusoikeus (HE 333/2014 vp)

- "Perhe- ja lapsensurmia selvitetessä havaittiin yhdeksi ongelmaksi se, että viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa on puutteita. Vaikeuksia aiheuttaa erityisesti viranomaisten tiedonvaihtoa koskevien säännösten keskinäiset suhteet. Näitä keskinäisiä suhteita koskevia tulkinnanvaraisuuksia tulisi vähentää erityisesti **säättämällä eri viranomaisia koskevissa säädöksissä heidän oikeudestaan oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille sellaisista havainnoista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi**. Ehdotettu oikeus olisi tärkeä siksi, että yhteiskunnassa viranomaisten tulee tarvittaessa voida oma-aloitteisesti puuttua yksittäisiin henkeen ja vakaviin terveyteen kohdistuviin uhkaepäilyihin salassapitosäännösten estämättä.

Oma-aloitteinen ilmoittamisoikeus tulisi sallia kaikille edellä mainituissa laeissa tarkoitettuja tehtäviä hoitaville. Perhe- ja lapsensurmien ja perheväkivallan ehkäisyn ja estämisen kannalta ne viranomaistahot ja muut toimijat ovat niitä, jotka kohtaavat kriisiytyneitä perheitä ja voivat vaikuttaa perheen tilanteeseen toimivaltansa mukaisesti. Perheen asioita käsittelevät ja perheen tilanteesta tietoja saavat sosiaalihuolto-, terveydenhuolto- ja kouluviranomaiset, sekä muut toimijat kuten, nuorisotoimi ja poliisi. Myös hätäkeskukset voivat olla akuutissa tilanteessa perhesurman estämisen kannalta merkittävässä asemassa."

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen (RL 15:10 §)

- Suomessa ei yleistä rikosten ilmoitusvelvollisuutta.
- *"Joka tietää [...] raiskauksen, törkeän raiskauksen, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsenraiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen **olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu**, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi."*
- Rangaistavaa on laiminlyönti, eli tunnusmerkistössä mainitun törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa.
- Ilmoitusvelvollisuus täytettävä rikoksen ollessa vielä estettävissä ('ajoissa').

Terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeus

- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 4:13 §: "*Sen estämättä, mitä 2 momentissa [potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapitovelvollisuudesta] säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.*"
- Tieto olosuhteista, joiden perusteella syytä epäillä väkivallan uhkaa; ilmoitusoikeutta ei ole sidottu tiettyihin rikosnimikkeisiin tai estettävän rikoksen rangaistusasteikkoon.
- Kyseessä ei ole sanktioitu ilmoitusvelvollisuus.
- Sisällöltään vastaavasta ilmoitusoikeudesta on säädetty myös muun muassa: **laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (18 §), perusopetuslaissa (40 §), laissa taiteen perusopetuksesta (9 a §), oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (23 §), laissa vapaasta sivistystyöstä (21 a §), laissa ammatillisesta koulutuksesta (109 §), lukiolaissa (58 §), yliopistolaissa (90 a §), ammattikorkeakoululaissa (65 §) ja nuorisolaissa (28 §).**

Lastensuojelulakiin perustuvat ilmoitukset 1(2)

- Lastensuojelulaki (417/2007) 5:25 §: *"Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt **ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä: [...]***
 - 1) sosiaali- ja terveydenhuolto tai lasten päivähoito; [...]
 - 7) sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja;

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä."

Lastensuojelulakiin perustuvat ilmoitukset 2(2)

- Lastensuojelulaki (417/2007) 5:25 § (jatkuu): *"Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä **on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:***
 - 1) rikoslain (39/1889) 20 luvussa **seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko; tai**
 - 2) sellainen rikoslain 21 luvussa **henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta** [esimerkiksi pahoinpitely tai heitteillepano]."

Poliisin toimivalta ja tiedonsaantioikeus 1(3)

- Rikosten ennalta estäminen on poliisin lakisääteinen (PoL 1:1 §) tehtävä ja *"Poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada **viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.**"* (PoL 4:2 §).
- Tietopyynnön kohteen tiedot salassa pidettäviä ja tietopyyntöä käsiteltävä luottamuksellisena (JulkL 621/1999).
- Tietyissä tilanteissa poliisi tarvitsee tietoja, jotka mahdollisesti kertovat muun muassa henkilön aggressiivisuudesta, itsetuhoisuudesta, psykoottisista tai psykopaattisista riskipiirteistä tai muista sellaisista seikoista, **joilla voi olla vaikutusta arvioitaessa** henkilön vaarallisuutta toisen hengelle tai terveydelle.
- Rikosten ennalta estämisessä ei ole kyse todisteiden hankkimisesta esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä varten tai todistamisesta oikeudenkäynnissä.

Poliisin toimivalta ja tiedonsaantioikeus 2(3)

- Näissä tapauksissa annettuja tietoja ei käytetä poliisin esitutkinnassa eikä tietojen suhteen synny todistamisvelvollisuutta tietojen antajalle.
- Kyseisten tietojen antajalla on oikeudenkäymiskaaren perustuva velvollisuus kieltäytyä todistamasta esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä (OK 17:14 §).
- Todistelusta **rikosasiassa** OK 17:14 §: *"Lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tai sen nojalla annetussa asetuksessa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa todistaa henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen.*

Tuomioistuimien voi velvoittaa 1 momentissa tarkoitetun henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta."

- Poliisin tiedonsaantioikeuden ollessa yksittäistapauksessa epäselvä, syytä tiedustella tietojen käyttötarkoitusta ja tiedonsaantioikeuden perustetta.

Poliisin toimivalta ja tiedonsaantioikeus 3(3)

- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 4:13 §: Edellä [...] tarkoitetusta tietojen luovuttamisesta ja sen perusteesta tulee tehdä merkintä potilasasiakirjoihin."
- Potilasasiakirjoihin tehtävässä merkinnässä **Ei** saa ilmaista mitään poliisin antamia tietoja – **VAIN** ja ainoastaan merkintä tiedoista, jotka poliisille on luovutettu.
- "Asiakirjan näkymisen estäminen Omakannassa perustuu lainsäädäntöön (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 19 § 3. momentti), jonka perusteena on terveydenhuollon ammattihenkilön harkinnan mukainen päätös siitä, että potilaalle ei näytetä Omakannassa tiettyä hänen hoitoaan koskevaa tietoa, **jos siitä koetaan olevan vakavaa vaaraa potilaan terveydelle tai jonkun muun oikeuksille.**"
- Huomioitava erityisesti, jos on syytä epäillä, että tiedon julkistaminen vaarantaa ulkopuolisen henkilön, terveydenhuollon henkilöstön, poliisin tai henkilön omaa henkeä tai terveyttä. Huom. yhteistyö ja toimiva keskusteluyhteys poliisin kanssa.

Yhteystietoja

Sisä-Suomen poliisilaitos / Tiedustelun ja ennalta estävän toiminnan yksikkö:

- **p. 0295 415 000**
- **toiminta.ennaltaestava.sisa-suomi@poliisi.fi**
- **112, kun tiedät tai epäilet hengen tai terveyden olevan uhattuna tai välittömässä vaarassa, ja tilanne edellyttää kiireellistä apua**

Mikko Pitkänen

- **p. 0295 445 376**
- **mikko.pitkanen@poliisi.fi**

Vihjeet Sisä-Suomen poliisilaitos:

- **p. 0800 90022**
- **vihjeet.pirkanmaa@poliisi.fi**

Kiitos